

طراحی الگوی مفهومی روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دفاع همه‌جانبه بر اساس الگوی سه‌شاخگی

محمدجواد نصر الهزاده^۱، محمد مجتبی سپندآسا^۲، عبدالعلی جلالی^۳، ظهیر صالحی^۴

دریافت مقاله: ۹۶/۰۵/۲۶

پذیرش مقاله: ۹۶/۰۷/۲۷

چکیده

نتایج تحقیقات گذشته حاکی از آن است که روابط سیاسی نیروهای مسلح و جامعه در جهان دارای تفاوت بسیاری هست در نظام حکومت اسلامی برای اتخاذ دفاع همه‌جانبه، روابط سیاسی نیروهای مسلح با جامعه امری الزام‌آور است. بر این اساس، پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش عوامل مبنای موضوع و مقیاس در قالب مدل سه‌شاخگی بر روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح انجام شده است.

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش آمیخته چند سطحی است و جامعه آماری در این تحقیق ۷۰ نفر از خبرگان حوزه و دانشگاه و نیروهای مسلح بودند. جامعه‌ی نمونه منطبق بر جامعه آماری و به‌صورت تمام شمار بوده است. در گام اول (مطالعه کیفی) ابتدا مطالعه اسناد و تحقیقات مرتبط پرداخته شد و پس از مقوله‌بندی روابط بر اساس مدل تحقیق، چارچوب مصاحبه تدوین و با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند با ۱۰ نفر از خبرگان مصاحبه انجام شد. در مرحله کمی پژوهش، پس از استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها وزیر مؤلفه‌های شناسایی شده، پرسشنامه طراحی شد که از روایی و پایایی بالایی برخوردار بود. سپس مدل نهایی نیز توسط نرم‌افزار لیزرل مورد برآزش قرار گرفت.

نتایج این تحقیق سه نکته را نشان می‌دهد. نخست آنکه میان متغیرهای اصلی این پژوهش، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. دوم آنکه در مقایسه عوامل سه‌شاخگی مشخص گردید عوامل مقیاس، موضوع و مبنای به ترتیب اولویت، دارای بیشترین تأثیر بر روابط جامعه اسلامی و نیروهای مسلح هستند؛ و در نهایت اینکه عامل مقیاس، در سطح ملی بیشترین تأثیر و عامل موضوع بیشترین تأثیر را در اعتماد و عامل مبنای بیشترین تأثیر را در ایجاد هم‌دلی دارد. در حکومت اسلامی دخالت نظامیان در سیاست می‌بایست به‌صورت مشارکت (تعاون و همکاری) و در جهت مقابله با هرگونه تهدید نفوذ و افزایش توان بازدارندگی بدون ورود به هرگونه دسته‌بندی سیاسی، حزبی و جناحی کشور باشد.

واژگان کلیدی: نیروهای مسلح، سیاسی، جامعه، دفاع همه‌جانبه

^۱ استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه عالی دفاع ملی (این مقاله برگرفته از مطالعه گروهی دانشجویان هست)

^۲ دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی، (نویسنده مسئول) Sepandasa2000@yahoo.com

^۳ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۴ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

اسلام، دینی فطری است و بیش از هر آیین و دین دیگری به فطرت انسان توجه کرده است و دفاع نیز امری فطری و ذاتی است بنابراین مورد توجه فراوان اسلام بوده و دستورات مؤکدی در این زمینه صادر گردیده است، تا جایی که خداوند خود را دفاع‌کننده از مؤمنان معرفی می‌کند. و در این زمینه می‌فرماید: **انَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ کَفُوْرٍ**. (قرآن کریم، سوره حج، آیه ۳۸) یعنی: «به‌درستی که خداوند از کسانی که ایمان آورده‌اند، دفاع می‌کند همانا خدا خیانتگران ناسپاس را دوست ندارد» و در ادامه به تمام کسانی که مورد ظلم و تجاوز قرار گرفته‌اند اجازه دفاع داده است. امیر مؤمنان علی علیه‌السلام در نامه شماره ۵۳ به مالک اشتر می‌فرماید: سپاهیان با اذن پروردگار حافظان و پناهگاه رعیت، زینت زمامداران، عزت و شوکت دین و راه‌های امنیت‌اند، قوام رعیت جز به‌وسیله اینان ممکن نیست". مولای متقیان در این بخش از نامه ارتباط بین جامعه و نیروهای مسلح را تبیین نموده‌اند. ارتباط جامعه و نیروهای مسلح یک ارتباط همه‌جانبه است. معمار کبیر انقلاب حضرت امام خمینی ره اصول انقلاب اسلامی را در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، نظامی و اقتصادی در مقابل استکبار و ابرقدرت‌ها، و در مقابله با ترفندهای آنان علیه اسلام طرح‌ریزی نموده‌اند و دفاع از اسلام را در ابعاد گوناگون سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی علیه دشمن به هدفی مشخص سازمان‌دهی نمودند، در حقیقت این بخش‌ها هر یک به‌عنوان ابعادی از هرم دفاع همه‌جانبه است. (کریمی، ۱۳۹۱: ۱۰۴)

امام خامنه‌ای عزیز مدظله‌العالی در دیدار جمع کثیری از پاسداران در تاریخ ۱۳۶۸/۱۲/۱۰ فرمودند: «تمامی نیروهای مسلح اعم از نظامی و انتظامی و نیز نیروهای پرتوان بسیج باید آمادگی خود را برای دفاع همه‌جانبه از دستاوردها و آرمان‌های انقلاب حفظ کنند و این دستوری است که کلیه مسؤولین نیروهای مسلح باید آن را به‌عنوان یک وظیفه مهم دنبال کنند».

بر این اساس، دغدغه اصلی محققین، تبیین روابط جامعه با نیروهای مسلح ج.ا.ا با تمرکز بر دفاع همه‌جانبه بر اساس مدل سه‌شاخگی و در حوزه‌ی سیاسی قدرت ملی است. اهمیت تحقیق نخست از آن جهت است که زمینه دستیابی به مشارکت بین نیروهای مسلح ج.ا.ا و جامعه را به‌عنوان عمق راهبردی در حوزه‌ی سیاسی قدرت ملی در مقابل تجاوز دشمن احتمالی را فراهم می‌نماید و در ثانی ارائه مدل، در حوزه‌ی سیاسی می‌تواند فرآیند مدیریت راهبردی مشارکت سیاسی نظامیان در کشور را تبیین کند و ضروری است برای آنکه نیروهای مسلح از

بخشی از ظرفیت‌های موجود در جامعه که می‌تواند کارآمدی آنان را در دفاع همه‌جانبه در حوزه سیاسی افزایش دهد بی‌بهره خواهند ماند.

هدف این تحقیق «دستیابی به الگوی مفهومی روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح ج.ا.ا با تأکید بر دفاع همه‌جانبه» هست. به عبارتی شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح ج.ا.ا با تأکید بر دفاع همه‌جانبه می‌باشد.

سؤال تحقیق عبارت است از «الگوی مفهومی روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح ج.ا.ا با تأکید بر دفاع همه‌جانبه چیست؟»

مبانی نظری

پیشینه شناسی:

در چین باستان نخستین بار در سال ۵۰۰ قبل از میلاد مسیح سان تز و نظریه‌پرداز معروف چینی به پیوند جدانشدنی قدرت نظامی و اقتصاد، اطلاعات و سیاست پی برد. وی در کتاب «هنر جنگ» به نقش قدرت نظامی در رابطه با مسائل سیاسی و اقتصادی می‌پردازد. دو شخصیت مهم قرن ۱۸ و ۱۹ یعنی فردریک کبیر و کلاوزویتس نیز به بررسی نقش عملی قدرت نظامی در سیاست می‌پردازند. فردریک کبیر نه تنها به عنوان یک حاکم سیاسی دیپلماسی رسمی اجرا کرد بلکه در اثر خود با عنوان «دستورالعمل‌های فردریک کبیر برای ژنرال‌هایش» به‌طور وسیعی به بحث در مورد اهمیت دیپلماسی عمومی و نظامی و استفاده هماهنگ از آن‌ها پرداخت. کلاوزویتس نیز در کتاب خود با عنوان «پیرامون جنگ» قدرت نظامی را عامل تأثیرگذار بر قدرت سیاسی می‌داند و معتقد است که سیاست‌یون باید از نظامیان تبعیت کنند. وی در این اثر به‌طور وسیعی ماهیت چندوجهی نیروی نظامی را هم به عنوان یک ابزار اجرای سیاست تشریح کرده است. وی جمله معروفی دارد: «جنگ چیزی جز ادامه سیاست با ابزارهای دیگر نیست.»، «درحالی‌که لنین جنگ را همان سیاست و هیتلر سیاست را همان جنگ می‌دانست» (شیرودی، ۱۳۸۷: ۲۸).

با تحول در مفهوم «تهدید»، یعنی تحول از تهدیدات نظامی به غیرنظامی، شکل‌گیری سامانه مدیریتی حکم‌رانی راهبردی امنیتی رویه‌ای رو به گسترش یافت. به عبارتی، امنیت از دولت به جوامع و افراد و از امور نظامی به غیرنظامی تغییر موضع داد (لیتلی، ۲۰۰۳: ۲۹). ادراک از تهدید در نگاه ایرانی اسلامی به پویای‌های سیاسی و سرحدات مرزهای فرهنگی تاریخی ایرانیان مرتبط شده است. جورج زیمل استدلال می‌کند که وقوع منازعه می‌تواند مردمی را گرد هم بیاورد.

فرضیه عمومی آثار و ادبیات جامعه‌شناسی جنگ بر این است که وجود تهدید خارجی موجب افزایش انسجام و اتحاد داخلی می‌شود (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۱). موسوی (۱۳۸۳) مداخلات نظامیان در امور سیاسی را از شدید به قوی طبقه‌بندی کرده و کاظمی (۱۳۸۸) مداخلات نظامیان را در سطوح مختلف دسته‌بندی و آن را ممدوح می‌داند و سینایی (۱۳۸۴) به نقل از لوسین پای مداخله سیاسی نظامیان را در سیاست را عامل نوسازی و آن را موجب تحقق اهداف و رویه‌ها می‌داند. کریمی (۱۳۹۱) دفاع همه‌جانبه را با حضور مشارکتی نیروهای مسلح و جامعه با یکدیگر را در تمام حوزه‌های قدرت ملی از جمله حوزه سیاسی را الزامی می‌داند. برخی محققین دخالت نظامیان را در حوزه سیاست مضمون می‌دانند برخی دیگر ارتباط نظامیان با جامعه را در حوزه سیاسی مناسب ارزیابی می‌کنند.

امام خمینی (ره) در مورد ورود نظامیان در عرصه احزاب سیاسی فرموده‌اند: «ورود سیاست در ارتش شکست ارتش است، این را باید بدانید و شرعاً جایز نیست. و من امر می‌کنم به شما که یا در ارتش یا در حزب، دوم ندارد که بخواهید هم ارتشی باشید، هم حزبی، نمی‌شود». (امام خمینی، ۱۳۶۰/۱۲/۲۴: ج ۱۶ ص ۱۱۰).

همچنین ایشان در وصیت‌نامه الهی و سیاسی خود در مورد ورود نظامیان در بازی‌های سیاسی فرموده‌اند: «وصیت اکید من به قوای مسلح آن است که همان‌طور که از مقررات نظام، عدم دخول نظامی در احزاب و گروه‌ها و جبهه‌ها است به آن عمل نمایند؛ و قوای مسلح مطلقاً، چه نظامی و انتظامی و پاسدار و بسیج و غیر این‌ها، در هیچ حزب و گروهی وارد نشده و خود را از بازی‌های سیاسی دورنگه دارند».

امام خمینی (ره) همچنین می‌فرمایند: " همه دنیا که دنبال این هستند که ارتششان از امور سیاسی کنار باشد، آن‌ها یک چیزی می‌فهمند که می‌گویند این را. " (امام خمینی، ۱۳۶۳/۵/۱۸: ج ۱۹، ص ۱۱) و همچنین می‌فرمایند " من عرض می‌کنم به همه این قوا و به فرماندهان این قوا که این افراد در هیچ یک از احزاب سیاسی، و هیچ یک از گروه‌ها وارد نشوند. اگر ارتش یا سپاه پاسداران با سایر قوای مسلح در حزب وارد بشود، آن روز باید فاتحه آن ارتش را خواند. " و نیز در نظرات امام چنین است: " یا بروید حزب یا بیایید ارتش باشید... در گروه که وارد هستید باید از آن گروه جدا بشوید، ولو یک گروهی است که بسیار مردم خوبی هم هستند ولو یک حزبی است که بسیار حزب خوبی هست لکن اصل وارد شدن در حزب برای ارتش، برای سپاه پاسداران، برای قوای

نظامی و انتظامی وارد شدنش جایز نیست و به فساد می‌کشد این‌ها را." (امام خمینی، ۱۳۶۰/۱۲/۲۴: ج ۱۶، ص ۱۱۰)

در اندیشه و سیره امام خمینی، به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی، مشارکت مردمی به‌عنوان یک مسئله اصلی، اساسی و تعیین‌کننده در حوزه تعیین سرنوشت مشترک و عمومی مورد توجه و عنایت کامل قرار گرفته است. او با توجه به بنیان‌های اسلامی، نگرش سیاسی خود و به پیروی از پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌و‌آله) و پیشوایان راستین او که بیعت را راه ورود مردم به سیاست و مشارکت در تعیین سرنوشت خود می‌دانستند بارها بر ضرورت ورود مردم در صحنه سیاست و تصمیم‌گیری‌های اساسی جامعه در قالب نهادهای حکومتی تأکید کرده و آن را به‌عنوان بزرگ‌ترین عامل ثبات حکومت و ضامن حفظ امنیت در جامعه معرفی نموده است. برای نمونه ایشان تأکید دارند: «آگاهی مردم و مشارکت و نظارت و هم‌گامی آن‌ها با حکومت منتخب خودشان، خود بزرگ‌ترین ضمانت حفظ امنیت در جامعه خواهد بود» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۴، ص ۲۴۸)

مشارکت مردمی راهی به‌سوی فعال نمودن نیروی عظیم توده‌های است که در جریان مشارکت، موجبات آگاهی مردم از مسائل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فراهم می‌شود و می‌تواند موجبات تقویت توسعه همبستگی ملی را به‌مثابه مهم‌ترین پایه امنیت داخلی فراهم نماید. مشارکت مورد نظر امام خمینی (ره) مشارکتی همه‌جانبه و در تمام ابعاد و از سوی همه مردم جامعه است که او از آن، تحت عنوان مشارکت کامل همه مردم یاد می‌کند و اصلاحات جامعه، تأمین استقلال مملکت و آزادی مردم را در سایه آن می‌داند: «اساس کار یک جمهوری اسلامی، تأمین استقلال مملکت و آزادی ملت ما و... اصلاحات لازم... این اصلاحات با مشارکت کامل همه مردم خواهد بود» (امام خمینی، ۱۳۵۷/۹/۱۶: ج ۵، ص ۱۵۵)

بنابراین در نگاه او، مشارکت سیاسی انحصار به گروه، طبقه، جناح یا صنف خاصی ندارد، جنسیت نمی‌شناسد و قومیت را مورد توجه قرار نمی‌دهد و به دین و نوع نگرش انسان‌ها نیز کاری ندارد؛ بلکه از نظر وی، همه مردم جامعه حق مشارکت در همه امور سیاسی خویش را خواهند داشت و در برابر چنین حقی، آن‌ها مکلف خواهند بود. او در بیانی دیگر، از بین سه عامل اساسی که در پیروزی انقلاب و غلبه بر طاغوت نقش داشته است، یکی را مشارکت همه مردم می‌داند و آن را در کنار ایمان و اعتقاد به خدا و وحدت کلمه قرار می‌دهد و به‌وضوح مطرح می‌سازد: «شما مردم شریف ایران... توانستید با اتکای به خدای متعال و وحدت کلمه و مشارکت همه قشرها، بر

طاغوت زمان غلبه کنید و پشت ابرقدرت‌ها را بلرزانید» (امام خمینی ۱۳۵۸/۱/۲۱: ج ۶، ص ۵۱۸). به‌علاوه در برابر خطرات ناشی از عدم مشارکت سیاسی مردم، مسئول بودن تمام جامعه را مطرح می‌سازد. (صحیفه امام ج ۱۹: ۳۲۸). آنچه مسلم است مهم‌ترین عامل در توفیق هر دولت، در فرآیند توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی به کارایی آن در جهت تحقق منافع ملی بستگی دارد که این خود مستلزم پذیرش و مشروعیت دولت نزد مردم است. دولت در مقام تجلی‌گاه و مظهر اراده ملی، باید کارایی خود را در زمینه تأمین نیازهای بنیادین مصرح در قانون اساسی نشان دهد. در غیر این صورت، باید منتظر کاهش گرایش و اقبال مردم نسبت به دولت بود. به‌طور کلی، مشارکت در نگاه امام خمینی (ره)، هم حق است و هم تکلیف و مسئولیت؛ بنابراین چون حق مردم است، مردم نسبت به تحقق آن مکلف هستند. چون هر حقی منوط به تحقق تکلیفی است و هر تکلیفی منوط به وجود حقی. حضرت امام خمینی (ره) همواره بر این اصل که ملت بایستی از تمامی امور کشور، از جمله حوزه‌های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی، مطلع باشند و در آن‌ها مشارکت کنند، تأکید داشت. (مطالعه گروهی دوره هشتم مدیریت راهبردی نظامی، ۱۳۹۵:

(۱۲۵)

اهمیت موضوع ورود نظامیان در عرصه سیاست مورد توجه امام خامنه‌ای عزیز (ره) بوده و می‌فرماید «موضع خود را شناختن و در آن قرار گرفتن، هوشیاری سیاسی، شم سیاسی و قدرت تحلیل سیاسی البته به‌دوراز ورود در دسته‌بندی‌های سیاسی خودش یکی از آن خطوط ظریفی است که من در پیام هم به شما عرض کردم؛ امام هم که مکرر در مکرر فرموده بودند. البته یک عده خوششان نمی‌آمد: نه، چرا در کارهای سیاسی دخالت نکنند؟! همان وقت من یادم هست که بعد از گذشت چند ماه از فرمایش امام، یک حادثه‌ی انتخاباتی در پیش بود و زیدی به یکی از شهرها رفته بود که نمی‌گویم کجا، چون نمی‌خواهم نزدیک بشوم و سخنرانی کرده بود. آن وقت‌ها نوارش را آوردند و من گوش کردم. او می‌گفت: نه آقا، چرا می‌گویید سپاه در سیاست دخالت نکند؟ باید بکند؛ از شماها چه کسی بهتر؟! ببینید، این‌ها حرفه‌ای خوشایند و دل‌نشینی است که این جوان مبارز پُر از خون انقلابی، به هیجان بیاید: بله، چه کسی از ما بهتر؟ امام این موضوع را صریحاً گفته بودند؛ اما این‌ها بین آگاهی سیاسی و حضور سیاسی در صحنه‌ی انقلاب که این خوب است و بین دخالت در معارضات سیاسی و جناح‌بندی‌های سیاسی و به نفع یکی و به ضرر دیگری کار کردن که این همان چیز بد و بسیار خطرناکی است که امام هیئتی را مأمور کردند و گفتند ببینید چه کسی

این‌طوری است، از سپاه بیرونش کنید خلط می‌کردند. (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۰/۰۶/۲۷).

در جای دیگر امام خامنه‌ای عزیز (عجل‌الله‌تعالی‌فی‌قبره‌ه) می‌فرمایند «یک‌بار دیگر، نکته‌ای را که بارها از زبان امام بزرگوارمان صادر شده بود، برای شما بازگو می‌کند و آن این است که نیروهای مسلح، نباید در دسته‌بندی‌های سیاسی دخالت کنند. معنای این حرف، آن نیست که سپاه پاسداران انقلاب اسلامی سیاست نفهمد. نه، سیاست به‌وسیله‌ی همه‌ی آحاد ملت حتی نیروهای نظامی باید فهمیده بشود. آنچه لازم است، قدرت تحلیل سیاسی است. آنچه ممنوع است، ورود در دسته‌بندی‌ها و کارهای سیاسی است. این‌ها را از هم تفکیک کنید. همه‌ی شما، به درک صحیح نظامی و سیاسی و فهم سیاست‌های رایج دنیا احتیاج دارید. بدون آن، انگیزه‌ی دفاع در انسان سست خواهد شد. اما همه‌ی شما هم به پرهیز از دسته‌بندی‌ها و فعالیت‌ها و دعوای و جنجال‌های سیاسی که تباه‌کننده‌ی نیروهای مسلح است و امام عزیزمان بارها آن را تکرار کردند احتیاج مبرم دارید. (بیانات در مراسم ششمین دوره‌ی فرماندهی و ستاد دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام) ، ۱۳۶۸/۰۸/۲۹)

با تحلیل محتوای بیانات امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (عجل‌الله‌تعالی‌فی‌قبره‌ه) علل ورود نظامیان را در عرصه سیاست را جمع‌بندی نموده‌اند که موارد زیر از تحلیل محتوای مذکور استخراج شده است: یاری در جهت حل مشکلات حکومت و نظام سیاسی و نظارت بر حکومت و نهادهای آن و برخورد با خطاها و تخلفات به‌منظور حفاظت و پاسداری از نظام سیاسی جامعه اسلامی و حکومت اسلامی برای تحقق اهداف، ارزش‌ها و محتوای اساسی حکومت اسلامی و به‌طورکلی، تحقق اسلام در جامعه؛ تعالی بخشیدن به اسلام و تحقق مقاصد این دین در جهان؛ مقابله و برخورد بانفوذ و تهاجم بیگانگان و وابستگان آن‌ها؛ خدمت به هموعان (سایر مردم)؛ یاری مستضعفان در سرتاسر جهان به‌ویژه جوامع اسلامی (مطالعه گروهی دوره هشتم مدیریت راهبردی نظامی، ۱۳۹۵: ۱۹۸)

مفهوم شناسی

دفاع همه‌جانبه: در خصوص کسب آمادگی و ارتقاء توان رزم نیروهای مسلح در دفاع همه‌جانبه، امیر مؤمنان حضرت امام علی (علیه‌السلام) در جمع مردم و مسئولین شهر کوفه در فرازی از خطبه ۲۶ چنین می‌فرمایند: «فَخَدُّوا لِلْحَرْبِ أَهْبَتَهَا وَ أَعَدُّوا لَهَا عُذَّتَهَا فَفَكَ شَبَلُهَا وَ عَلَا سَنَاهَا». برای جنگ آماده شوید و سازوبرگ نبرد مهیا دارید که آتش کارزار افروخته شده و شعله آن بالاگرفته است. (نهج البلاغه: خطبه ۲۶: فراز ۵).

فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالیه) نیز در این خصوص می‌فرماید «ما عناصر قدرت فراوانی داریم. این‌ها را باید حفظ کنیم و روزه‌روز افزایش دهیم. ما ضعیف نیستیم، باید در مقابل تهدید آمادگی داشته باشیم. اگر نداریم، باید آمادگی ایجاد کنیم و اگر داریم، حفظ کنیم و افزایش دهیم.» (۱۳۸۰/۱۲/۲۷)

آماده‌سازی و به‌کارگیری همه سرمایه‌های انسانی، امکانات مادی، و معنوی به‌منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان خارجی و داخلی دفاع همه‌جانبه هست. (خانی: ۱۳۷۶: ۱۴۹). یک نوع دفاع در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و نظامی مبتنی بر تمامی امکانات مادی و معنوی کشور در برابر دشمن یا هر عامل تهدیدزایی که حیات سیاسی را با مخاطره روبرو ساخته اطلاق می‌شود. (مرادپیری: ۳: ۱۳۹۱). دفاع همه‌جانبه بنا به تعریف، کاربست تمامی ظرفیت‌ها و مقدرات موجود برای مواجهه با تهدیدهای فراروی نظام است که عرصه‌های اصلی سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی را دربرمی‌گیرد و موضوع آن نه‌تنها تهدیدهای کنونی است، بلکه شامل تهدیدهای آینده نیز می‌شود. (آقایی و عسکری: ۱۳۹۰: ۲۱۱)

طراحی و به‌کارگیری مجموعه قابلیت‌ها و توانمندی‌های (امکانات بالقوه و بالفعل) کشور در کلیه مؤلفه‌های قدرت ملی و عناصر تشکیل‌دهنده آن‌ها به‌منظور دفاع و مقاومت ملی و مردمی در برابر هرگونه تهدید و هجوم دشمن. (معاونت طرح و برنامه‌بودجه ستاد کل ن. م، ۱۳۹۰: ۱۳).

روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح: باید اذعان کرد که بیشترین تحقیقات و پژوهش، در مورد سازمان‌های نظامی و نقش و اهمیت ورود نظامیان در امور سیاسی کشورهای درحال توسعه متعلق به محققین و جامعه‌شناسان آمریکاست. این بررسی‌ها عمدتاً از لحاظ نظری بر قالب فکری ثئوری نوسازی، که بر مؤسسات علوم اجتماعی حاکمیت دارد استوار است در اینجا نظامیان به‌عنوان طرفدار و برگزیدگان نوسازی ارزیابی می‌شوند و ایدئولوژی آن‌ها یعنی ناسیونالیسم نیز به‌عنوان ایدئولوژی دگرگونی سیاسی جامعه برداشت و تبلیغ می‌شود. (ازغندی، ۱۳۷۴: ۷۶). جامعه علاقه‌مند به مشارکت در امور سیاسی است و بر این اساس نقش نیروهای نظامی و بسیج بر تولید امنیت داخلی بسیار پررنگ است، احسان دوست در مطالعاتی که داشته «نقش مؤثر بسیج بر امنیت داخلی کشور در ابعاد نظامی، فرهنگی، اجتماعی و تأثیر بر مشارکت‌جویی سیاسی مردم در عرصه‌های مشارکت سیاسی و نقش دفاع بسیج در عرصه‌های دفاعی امنیتی و نظامی چشمگیر و سرنوشت‌ساز دانسته است» (احسان دوست، ۱۳۷۹: ۳۵۴).

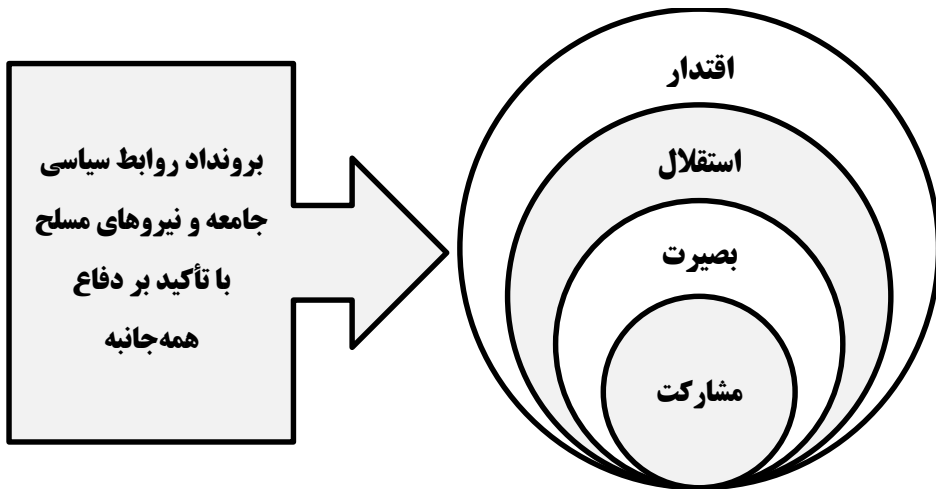

«انگیزه‌های دینی و دفاع از اسلام مهم‌ترین انگیزه‌های پیوستن به بسیج هست. آن‌ها (مردم) مناسب‌ترین مأموریت و وظیفه بسیج «همه‌جانبه و حضور در تمام میدان‌ها» و مناسب‌ترین شکل و ساختار بسیج را «همه‌جانبه» اظهار کرده‌اند همه انواع بحران‌ها برای کشور تهدیدآمیز دانسته و خواستار نقش‌آفرینی بسیج در مقابله با بحران‌ها بوده‌اند. (مصباح و همکاران، ۱۳۸۲: ۴۷).

دسته‌بندی روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح با تأکید بر دفاع همه‌جانبه بررسی‌های میدانی و مصاحبه عمیق با خبرگان تراز اول کشور، اعم از افرادی که در محیط اجرایی در سطح ملی مشغول به انجام وظیفه هستند گویای این واقعیت است که رابطه سیاسی جامعه و نیروهای مسلح به‌عنوان یک عامل قوی، می‌تواند کارایی و اثربخشی نیروهای مسلح را بالا برده و در سایه این کارایی و اثربخشی، دفاع همه‌جانبه را محقق و متعاقب آن به اجرا و پیاده‌سازی راهبرد دفاع همه‌جانبه کمک شایان توجهی نماید. مصاحبه‌شوندگان در پاسخ به این سؤال نشان می‌دهد که تأمین امنیت و آسایش مردم مهم‌ترین مطالبه مردم از نیروهای مسلح برشمرده شده است و عمدتاً برقراری این روابط را از یک کانال رسمی و سازمان‌یافته مطلوب می‌دانند و بسیج را به‌عنوان نهادی که هم‌اکنون نیز این وظیفه را به عهده دارد بستری مناسب برای این روابط برشمرده‌اند. پژوهشگران این مطالعه، در جمع‌بندی آیات و روایات و بیانات امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به الگوی زیر به‌عنوان برون‌داد رابطه سیاسی جامعه و نیروهای مسلح دست‌یافت (مطالعه گروهی دوره هشتم مدیریت نظامی، ۱۳۹۵: ۲۲۵)

شکل ۱: برونداد روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح با تأکید بر دفاع همه‌جانبه (مطالعه گروهی دوره هشتم مدیریت نظامی، ۱۳۹۵: ۲۲۵)

نظام الگوی سه‌شاخگی در جامعه: هر اقدام به‌منظور مدل‌سازی نیازمند تهیه سه عنصر اساسی نظام متغیرها، روابط متغیرها و تعیین نسبت بین متغیرها می‌باشد. (حسینی الهاشمی، ۱۳۷۵: ۲۲) برای مطالعه جامعه در ابعاد گوناگون آن از جمله طراحی مدل روابط متقابل جامعه و نیروهای مسلح به متغیر سازی نیاز است. برای تعیین متغیرها به روشی علمی و نظام‌مند بایستی ابتدا زیرساخت نظام مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها برای جامعه تعیین شود. الگوی ارائه‌شده زیرساخت نظام مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها هست درواقع شاخص‌های منبعث از این نظام هستند. محققین از میان الگوهای سه‌شاخگی متعددی که برای تبیین زیرساخت‌های جامعه شناخته شده بود از مدلی که توسط فرهنگستان علوم اسلامی قم و توسط حجت‌الاسلام والمسلمین حسینی الهاشمی معرفی شده است. مبانی الگوی سه‌شاخگی مذکور اسلامی و بومی بوده و برای اولین بار استفاده شده است.

برای مؤلفه سازی واژگان کلیدی، ارتباط جامعه با نیروهای مسلح حوزه‌ی سیاسی در سه سطح (مبنا، موضوع، مقیاس) به شرح جدول ذیل در نظر گرفته شده است:

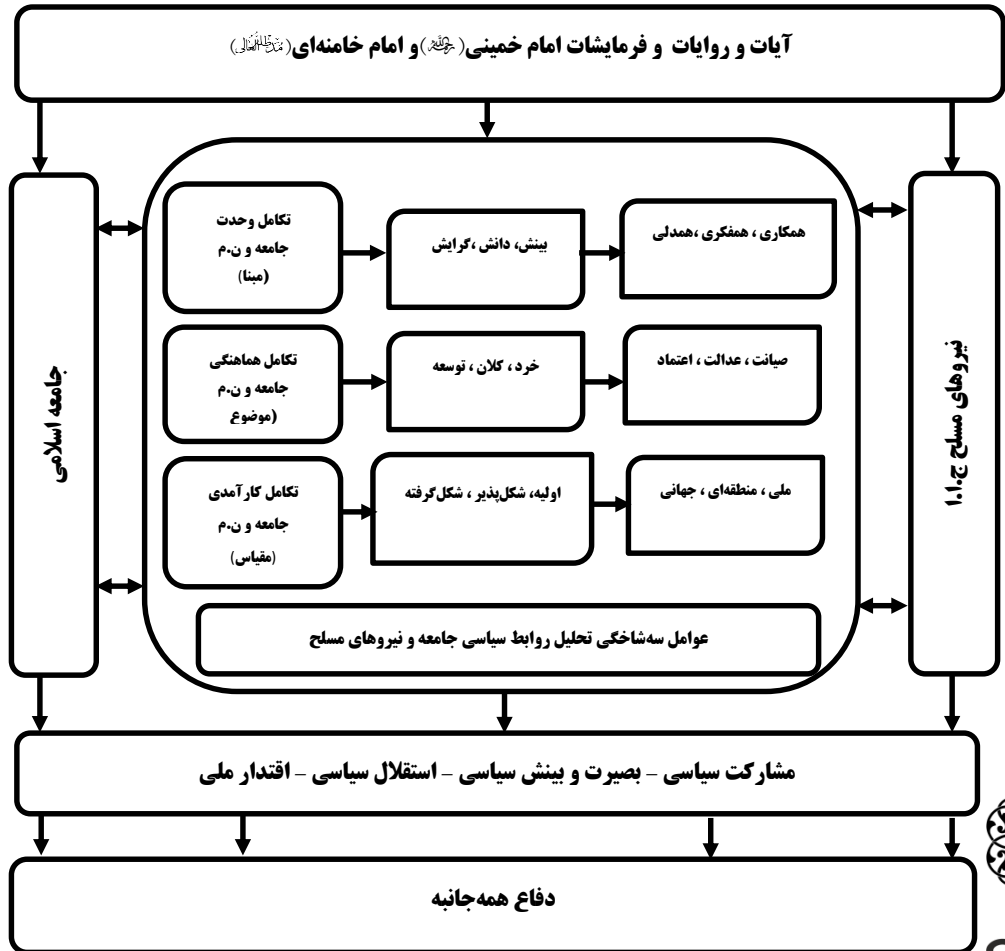
واژگان کلیدی		
ابعاد	مؤلفه	زیر مؤلفه
مبنا (تکامل وحدت)	۱. دانش	همکاری
	۲. بینش	همفکری
	۳. گرایش	همدلی
موضوع (تکامل هماهنگی)	۱. خرد	اعتماد
	۲. کلان	عدالت
	۳. توسعه	صیانت
مقیاس (تکامل کارآمدی)	۱. مقدورات اولیه (ملی)	ملی
	۲. مقدورات شکل‌پذیر (منطقه‌ای)	منطقه‌ای
	۳. تکامل مقدورات شکل‌گرفته (جهانی)	جهانی

در این تحقیق، روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح با کمک گرفتن از «الگوی سه‌شاخگی» طراحی گردیده است. این مدل مبتنی بر اوصاف فلسفی و مفاهیم روشی تولیدشده، ارائه گردیده، به عبارت دیگر جامعه اسلامی به‌عنوان یک مصداق عینی بررسی شده است. بر اساس اوصاف فلسفی و مفاهیم روشی می‌توان مفاهیم عینی را هرچند خیلی عام در مورد یک مصداق از جمله موضوعی به نام «جامعه اسلامی» مطرح کرد.

مدل مفهومی تحقیق

مدل مفهومی تحقیق روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح ج.ا.ا با تأکید بر دفاع همه‌جانبه بر اساس الگوی سه‌شاخگی نیز بر این اساس به صورت شکل زیر نهایی گردید.

شکل ۲: الگوی مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش کمی و کیفی با استفاده از شیوه آمیخته چند سطحی است. نتایج تحقیق برای اکتشاف ابعاد، مؤلفه‌ها و وزیر مؤلفه‌های حوزه‌ی سیاسی روابط جامعه اسلامی و نیروهای مسلح با تأکید بر دفاع همه‌جانبه و بر اساس الگوی سه‌شاخگی است، بنابراین این پژوهش توسعه‌ای کاربردی است.

جامعه آماری این پژوهش ۷۰ نفر برآورد می‌شوند که ویژگی این افراد عبارت است از: دارا بودن تخصص میان‌رشته‌ای به‌خصوص در مؤلفه‌های قدرت ملی آشنایی با ارتباطات مردمی می‌باشند. افراد منتخب از جمله کسانی بودند که آشنا به مبانی و اصول اندیشه‌های امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بوده، تجربیات اجرایی ارزشمندی در اداره بخش‌های مختلف نیروهای مسلح و جامعه اسلامی دارند، دارای مدرک کارشناسی ارشد به بالا باشند. بنابراین جامعه خبره در این پژوهش شامل:

- فرماندهان، معاونین، روسای ادارات و مدیران در ستاد کل نیروهای مسلح، ۱۰ نفر
  - نیروهای چهارگانه آجا، پنج‌گانه سپاه پاسداران و وزارت دفاع و پشتیبانی م (محل‌های سازمانی رتبه ۱۷ در سطح ستاد نیرو به بالا) تشکیل می‌دهند. ۳۰ نفر
  - اساتید دانشگاه عالی دفاع ملی و حوزه علمیه قم ۱۵ نفر
  - نخبگان و خبرگان علمی خصوصاً اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و علمی در دعا، ارتش، سپاه پاسداران، بسیج و وزارت دفاع. ۱۵ نفر
- روش و ابزار گردآوری داده‌ها با استفاده از کتابخانه تخصصی، منابع اینترنتی (علمی - دانشگاهی) و آرشیو (اسناد و مدارک دست‌اول) ابزار تحقیق فیش‌برداری بوده است و برای سنجش داده‌ها و تعیین نسبت‌ها از روش میدانی و با استفاده از تحلیل آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از ابزار پرسشنامه و نرم‌افزار SPSS هست. جامعه نمونه منطبق بر جامعه آماری هست.
- پرسش‌نامه دارای ۴ مؤلفه (اقتدار ملی، استقلال سیاسی، بینش و بصیرت سیاسی و مشارکت سیاسی) است و 19 گویه برای آن طراحی شده است. در پژوهش حاضر پاسخ‌ها روی مقیاس 5 درجه‌ای لیکرت مشخص می‌شوند (کاملاً مخالفم = 1، مخالفم = 2، مطمئن نیستم = 3، موافقم = 4 و کاملاً موافقم = 5) است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای برآزش مدل معادلات ساختاری از نرم‌افزار لیزرل استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در این تحقیق پرسشنامه به صورت محقق ساخته و سؤالات آن با استفاده از طیف لیکرت با مقیاس نگرش سنج پنج گزینه‌ای از خیلی زیاد تا خیلی کم تهیه شده است. پرسشنامه این تحقیق دارای دو سطح است سطح اول پرسشنامه‌ای است که پاسخ‌دهندگان آن خبرگان جامعه‌شناس اسلامی بودند که می‌بایستی به چگونگی الگوی سه‌شاخگی روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح آگاهی لازم برخوردار بودند.

سطح دوم صاحب‌نظرانی هستند که به گویه‌های روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح با تمرکز بر دفاع همه‌جانبه از آگاهی لازم برخوردار بودند. بنابراین در این تحقیق دو نوع پرسشنامه تهیه گردید. نوع اول شامل ابعاد، مؤلفه‌ها و وزیر مؤلفه‌های روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح بر اساس الگوی سه‌شاخگی بود که روایی و پایایی آن جداگانه تعیین گردید؛ سپس بر اساس زیر مؤلفه‌های به دست آمده و برونداد روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح (اشاره شده در شکل ۱)، گویه‌های تحقیق در قالب پرسشنامه دوم تهیه و نظر خبرگان در مورد گویه‌های طراحی شده به دست آمد و روایی و پایایی آن‌ها نیز جداگانه تعیین شد.

روایی و پایایی

برای سنجیدن روایی حوزه سیاسی روابط جامعه اسلامی و نیروهای مسلح بر اساس الگوی سه‌شاخگی و تمرکز بر دفاع همه‌جانبه، پرسشنامه‌ای بر اساس طیف لیکرت تهیه و پس از تأیید روایی صوری توسط چهار نفر از اساتید هیئت علمی دانشگاه داتا آنگاه بین ۱۰ نفر از خبرگان تقسیم گردید و اختلاف آن با طیف لیکرت (در این تحقیق عدد ۵۵ است) از این طریق روایی آن سنجیده شد که نتایج آن به شرح جدول زیر ارائه می‌گردد:

جدول ۲: آمار توصیفی نگرش خبرگان در زمینه حوزه سیاسی روابط متقابل جامعه و نیروهای مسلح

میانگین	کاملاً موافقم		مخالقم		نه موافقم نه مخالفم		موافقم		کاملاً موافقم		روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح ج.ا.ا
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴/۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰٪	۱	۹۰٪	۹	سیاسی

در این تحقیق از نرم‌افزار SPSS۲۲ و برای تأیید پایایی از فرمول آلفای کرونباخ استفاده گردیده است و مقدار پایایی برابر ۰/۹۷۵ شده است.

آمار توصیفی

برای دستیابی به روابط متقابل جامعه و نیروهای مسلح بر اساس مبانی جامعه‌نیاز به احصاء واژه‌های کلیدی تنظیم زیرساخت نظام مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها بود. برای این منظور از منابع اسلامی (آیات، روایات، بیانات) بهره برده سپس ابعاد، مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از این طریق به مراکز پژوهشی قم ارسال و از طریق خبرگان حوزه دفاع همه‌جانبه نیز روایی آن‌ها مورد تأیید قرار گرفت. در این مرحله جامعه آماری تحقیق بر اساس مؤلفه مرتبه علمی توصیف می‌گردند:

جدول ۳: آمار جمعیت شناختی تحقیق

جایگاه	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی درصد	مدرک	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی درصد	نوع خدمت	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی درصد
۱۹	۱۰	۰/۱۴	۱۴	دکتر	۴۱	۰/۵۸	۵۸	فرماندهی	۱۷	۰/۲۴	۲۴
۱۸	۴۰	۰/۵۷	۵۷	کارشناسی ارشد	۲۸	۰/۴	۴۱	مدیریتی	۲۸	۰/۴	۴۰
۱۷	۲۰	۰/۲۹	۲۹	کارشناس	۱	۰/۰۱	۱	آموزشی	۱۷	۰/۲۴	۲۴
جمع			۷۰ نفر					پژوهشی	۸	۰/۱۲	۱۲

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس ابعاد روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح

جدول ۴: آمار توصیفی نگرش خبرگان در زمینه مؤلفه‌های روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح

ابعاد روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح	تکامل وحدت جامعه اسلامی و نیروهای مسلح (مبنا)	تکامل هماهنگی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح (موضوع)	تکامل کارآمدی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح (مقیاس)
میانگین	۳/۷	۴/۱	۳/۷

با توجه به میانگین محاسبه شده پاسخ‌های جامعه آماری می‌توان نتیجه گرفت که مؤلفه‌های تکامل وحدت، تکامل هماهنگی و تکامل کارآمدی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح قابل قبول و از روایی لازم برخوردار هستند (در این تحقیق عدد ۵ هست) می‌توان نتیجه گرفت که روابط حوزه سیاسی نیروهای مسلح ج.ا.ا و جامعه مورد تأیید جامعه خبره بوده و از روایی قابل قبولی برخوردار هستند.

در این تحقیق به منظور بررسی آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده، جهت آزمون سؤالات از آمار توصیفی و استنباطی بهره برده و در خصوص آمار توصیفی از جداول توزیع فراوانی و جداول شاخص‌های آماری استفاده گردیده است. برای این منظور پرسشنامه‌ای در ۲۰ سؤال تنظیم و به جامعه آماری این تحقیق ارسال گردید.

جدول ۵: آمار توصیفی نگرش خبرگان در زمینه مؤلفه‌های مبنایی روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح

مؤلفه‌های مبنایی روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح	سمت و سوی گرایش سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (همدلی)	عمق بینش سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (همکاری)	سطح دانش سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (همفکری)
میانگین	۴/۱	۴/۲	۴

جدول ۶: آمار توصیفی نگرش خبرگان در زمینه مؤلفه‌های مقیاسی روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح

مؤلفه‌های مقیاسی روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح	میزان تکامل مقسودورات اولیه سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (ملی)	میزان تکامل مقسودورات شکل‌پذیر سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (منطقه‌ای)	میزان تکامل مقسودورات شکل‌گرفته سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (بین‌المللی)
میانگین	۴/۱	۴/۲	۳/۹

جدول ۷: مار توصیفی نگرش خبرگان در زمینه مؤلفه‌های موضوعی روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح

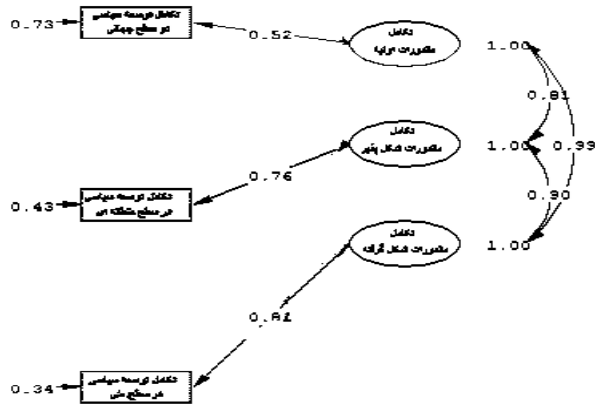
مؤلفه‌های موضوعی روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح	میزان تکامل صیانت نظام سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (توسعه)	میزان تکامل عدالت نظام سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (کلان)	میزان تکامل اعتماد نظام سیاسی جامعه اسلامی و ن.م (خرد)
میانگین	۴	۳/۷	۴/۱

تحلیل معادلات ساختاری با کمک نرم‌افزار لیزرل:

در حوزه‌های متنوع از جمله حوزه‌ی منابع انسانی کاربرد دارد. البته مزیت اصلی آن در این است که این نوع مدل یابی نسبت به لیزرل به تعداد کمتری از نمونه نیاز دارد. از طریق مدل یابی پی. ال. اس می‌توان ضرایب رگرسیون استاندارد را برای مسیرها، ضرایب تعیین را برای متغیرهای درونی و اندازه‌ی شاخص‌ها را برای مدل مفهومی به دست آورد (ون، ۲۰۱۰: ۱۳۴-۱۳۹).

برازش مدل اندازه‌گیری مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها مقیاس روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح مدل اندازه‌گیری مرتبه اول (تخمین استاندارد)^۱

Chi-Square=188.89, df=87, P-value=0.00000, RMSEA=0.030

شکل بالا مدل اندازه‌گیری مرتبه اول مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های مقیاس روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح را در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد. نتایج تخمین که در قسمت زیرین شکل نشان داده شده است، حاکی از مناسب بودن نسبی زیر مؤلفه‌ها دارد. با توجه به خروجی لیزرل: الف- مقدار χ^2 محاسبه شده برابر با عدد ۱۸۸/۸۹ است که نسبت به درجه آزادی ۵۵ کمتر از عدد ۳ هست. ب- مقدار ARMSE برابر با ۰/۱۳۰ و حداکثر حد مجاز ARMSE، ۰/۰۸ هست.

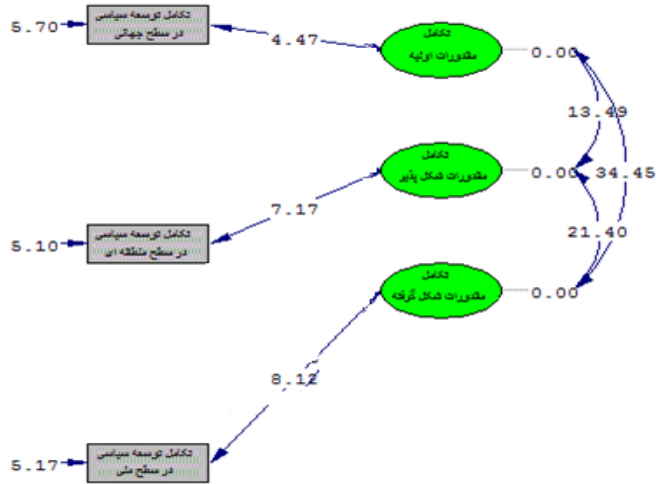
ج- بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد، میزان تأثیر هر کدام از مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها در توضیح و تبیین واریانس نمرات مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها تا را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر بار عاملی، نشان‌دهنده میزان همبستگی متغیرها هست. با توجه به شکل بالا می‌توان بارهای عاملی مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها را مشاهده نمود.

د- برای مثال بار عاملی تکامل توسعه اجتماعی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح در سطح جهانی ۸۲ درصد هست. این بدان معنی است که روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح از شاخص توسعه تکامل اجتماعی - فرهنگی، ۸۲ درصد تأثیر می‌پذیرد. عدد ۳۳ درصد نیز مقدار خطا (مقدار واریانس) که توسط تکامل اجتماعی فرهنگی قابل تبیین نیست) هست، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین متغیرها وجود دارد.

^۱ standard solution

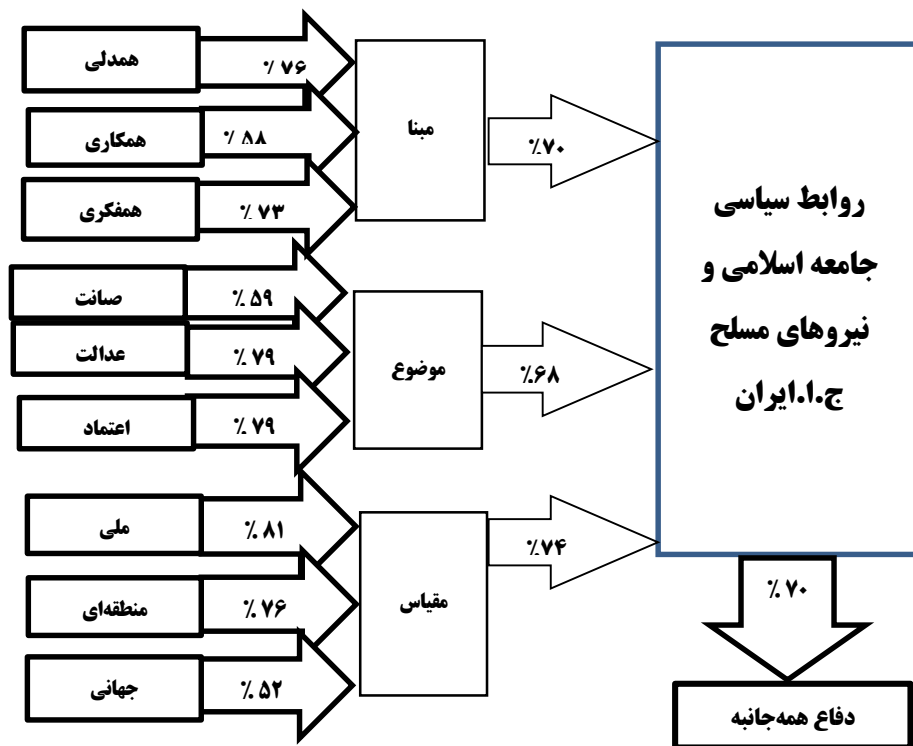
مدل اندازه‌گیری مرتبه روم در حالت معناداری (T-Value)

Chi-Square=188.89, df=87, P-value=0.00000, RMSEA=0.030

خروجی بعدی، معناداری ضرایب و پارامترهای به‌دست‌آمده‌ی مدل اندازه‌گیری مرتبه اول مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های مقیاس روابط متقابل جامعه اسلامی و نیروهای مسلح را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب به‌دست‌آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگ‌تر از ۱,۹۶ یا کوچک‌تر از -۱,۹۶ نشان‌دهنده معنادار بودن روابط است. در شکل بالا اعداد مربوط به T-Value اگر کوچک‌تر از ۱/۹۶ باشد به رنگ قرمز درخواهند آمد که نشان می‌دهد این رابطه قابل پذیرش نیست و مردود محسوب می‌شود. این بدان معناست که این روابط معنادار نیست و اگرچه تأثیر وجود دارد ولی این تأثیر معنادار نیست. همان‌طور که در شکل مشاهده می‌گردد روابط موجود کلیه متغیرها معنادار هستند. در شکل زیر تأثیر و تأثر ابعاد، مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح ج.ا.ا در نرم‌افزار لیزرل در شکل زیر خلاصه و نشان داده شده است.

شکل ۳: اندازه‌گیری مرتبه اول ابعاد، مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های روابط سیاسی جامعه اسلامی و نیروهای مسلح را در حالت تخمین استاندارد در نرم‌افزار لیزرل

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف - نتیجه‌گیری

امام خمینی (ره) به‌عنوان بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران همیشه نگران تأثیر جریان‌ات سیاسی حزبی بر نیروهای مسلح و جدا شدن آنان از خط و جهت انقلاب اسلامی بودند و به این دلیل روشن، اصلی کاملاً عقلی را در کل نیروهای مسلح پایه گذاردند و آن، جلوگیری از حضور و دخالت نیروهای مسلح در دسته‌بندی‌های سیاسی است؛ اما این بدان معنا نیست که نیروهای مسلح باید از شعور و آگاهی‌های سیاسی تهی گردند. حضور بخش‌های سیاسی و عقیدتی در تمامی اجزای نیروهای مسلح که از زمان شکل‌گیری انقلاب اسلامی و در دوران حیات امام خمینی (ره) که ایشان نیز خود عهده‌دار مسئولیت فرماندهی کل قوا بودند آغاز شد که تاکنون نیز با قوت ادامه دارد و تمامی نیروهای مسلح، آموزش‌های عقیدتی و سیاسی برای درک تحولات سیاسی و شناخت جریان‌ات سیاسی همسو با آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی و سیاست‌های کلان

جمهوری اسلامی و جریان‌های ناهم‌سو و معارض را فراگرفته و فرا خواهند گرفت و این امر، همیشه ضامن عدم تأثیرپذیری نیروهای نظامی از جریان‌های سیاسی و ایجادکننده درک و بصیرت سیاسی برای آنان است.

مقام معظم رهبری که پس از امام خمینی (ره) عهده‌دار مسئولیت رهبری انقلاب شکوهمند اسلامی بوده و در رأس هرم تصمیم‌گیری و تنظیم سیاست‌های کلان نظام اسلامی قرار دارند نیز در حال حاضر مطابق با خط و جهت امام خمینی (ره)، نیروهای مسلح را ضمن تشویق به تقویت بنیه فکری و آگاهی‌های سیاسی و اعتقادی، موظف به پرهیز از ورود به دسته‌بندی‌های سیاسی کرده‌اند. ایشان با ارائه تصویری دقیق از مفهوم کلمه سیاست و ارتباط آن با بایدها و نبایدهای نیروهای مسلح، دریکی از سخنان خود روشن کردند که منظور از عدم دخالت نظامیان در سیاست، به معنای عدم درک سیاسی و عدم آمادگی برای مقابله با تحرکات سیاسی دشمن علیه انقلاب اسلامی نیست. ایشان در سخنانی، به این نکته اشاره کردند که برای نمونه، هنگام تعیین و تصویب اساسنامه کلی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، پیشنهادی از سوی فردی مبنی بر شکل‌گیری ساختار سپاه به شکل ۳۰ درصد سیاسی و ۷۰ درصد نظامی مطرح می‌شود که ایشان، ضمن مخالفت با آن، فرمول ۱۰۰ درصد سیاسی و ۱۰۰ درصد نظامی را مطرح می‌کنند و در ادامه می‌فرمایند که "ارتش هم همین‌طور".

بر این اساس، این "۱۰۰ درصد سیاسی بودن" به معنای شناخت فضا و عرصه تحولات و بازیگران صحنه سیاسی کشور و انجام تدابیر لازم برای حفظ و حراست از دستاوردهای انقلاب اسلامی در همه عرصه‌ها از جمله عرصه سیاست است. امری که به‌صراحت در شرح وظایف سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در قانون اساسی نیز مندرج بوده و به‌وضوح، عدم محدودیت اساسی سپاه پاسداران در توجه به موضوعات مخالف دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه‌های مختلف اعم از اقتصادی، علمی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی، انتظامی و نظامی را نشان می‌دهد و بنا بر تدبیر فرماندهی کل قوا، این امر در خصوص تمامی نیروهای مسلح، هرچند با تفاوت‌هایی متناسب با امکانات و شرایط و شکل مأموریت‌ها، صدق می‌کند.

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران هر مقدار از گروه، جناح و حزب بیشتر فاصله بگیرند، بهتر بر قلب مردم جا گرفته و اعتماد ملی بیشتر خواهد شد.

از نتایج بیانات امام خامنه‌ای عزیز (عجله الله تعالی فرجه) نتیجه گرفته می‌شود که نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در سایه خودباوری و خوداتکایی و نوآوری، بزرگ‌ترین و مقتدرترین نیروهای مسلح منطقه هستند، درعین حال این قدرت بزرگ نظامی، تنها به دنبال صلح و امنیت و به دنبال دفاع از مظلومین هست.

از خروجی نسبت بین متغیرهای روابط نیروهای مسلح و جامعه و نرم‌افزار لیزرل نتیجه‌گیری می‌شود که نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران همواره با ملت و دولت به ترتیب اولویت همدل، همفکری و هم‌زبانی باید داشته باشد و این همدل، همفکری و هم‌زبانی با ایجاد وحدت و انسجام و هماهنگی بیشتر بین جامعه و نیروهای مسلح تضمین‌کننده منافع ملی و تقویت‌کننده دفاع همه‌جانبه هست.

در نتیجه، در رابطه با الگوی روابط جامعه و نیروهای مسلح در جمهوری اسلامی ایران، با توجه به اسلامی بودن حکومت ج.ا.ا؛ و با عنایت به نامه ۵۳ نهج‌البلاغه که وظیفه و تکلیف نیروهای مسلح و لازم و ملزوم بودن روابط مستحکم مردم و نیروهای مسلح را تبیین می‌نماید و همچنین با توجه به نص صریح قانون اساسی در رابطه با وظیفه و جایگاه نیروهای مسلح ج.ا.ا؛ و با عنایت به سیاسی و اعتقادی بودن نیروهای مسلح و تبعیت کامل آنان از فرمایشات امام خمینی (عج) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، می‌توان گفت: روابط سیاسی جامعه و نیروهای مسلح درجایی که مردم نتوانند در حکومت و اداره امور نقش مؤثری ایفا نمایند، نیروهای مسلح در صورت نیاز و با پشتیبانی و حمایت کامل مردم مکلف به حضور حداکثری جهت سامان دادن به اوضاع در قالب مشارکت می‌باشند و در صورت توانایی مردم در به دست گرفتن اداره امور و حکومت، مسلماً نقش و دخالت حداقلی نیروهای مسلح را در این موارد شاهد هستیم. لذا دخالت نیروهای مسلح ج.ا.ا. در ورود به موضوع درجاهایی که مردم نمی‌توانند در صورت لزوم و اقتضای شرایط وارد شوند حداکثری بوده و در تعمیم موارد حداقلی هست. مانند واحد در کنار جامعه عمل خواهند نمود.

تکامل کارآمدی (مقیاس) با ۷۴ درصد، تکامل وحدت (مبنا) با ۷۰ درصد و تکامل هماهنگی (موضوع) با ۶۸ درصد به ترتیب مؤثرترین عوامل رابطه بین نیروهای مسلح و جامعه هستند.

بررسی نتایج نشان می‌دهد که در مقیاس جهانی با میزان ۵۲ درصد در جهت توسعه جمهوری اسلامی و در مبنای همکاری سیاسی نیروهای مسلح و جامعه مناسب نبوده و نیاز به افزایش دارد.

همچنین نتایج نشان می‌دهند که در مقیاس ملی با میزان ۸۱ درصد مشارکت نیروهای مسلح و جامعه در جهت اعتماد و عدالت به صورت همدلی موفق‌تر از بقیه متغیرها بوده است.

ب- پیشنهادها

با توجه به آنچه گفته شد در مدل‌های غربی و جهان سوم حضور نظامیان در سیاست جهت توسعه منافع گروهی و سازمانی بوده و در مدل حکومت اسلامی به دلیل آن‌که مصالح اسلام از مصالح فرد و گروه بالاتر است در صورت نیاز و ضرورت نیروهای مسلح در امور سیاسی مشارکت نموده و با حضور بیشتر خود در امر مشارکت، موجبات افزایش اقتدار، استقلال سیاسی می‌شوند و تنها راه به انحطاط نرفتن مشارکت، اتخاذ بینش و بصیرت سیاسی است.

اگر بخواهیم به‌طور اجمالی عرصه مشارکت سیاسی نیروهای مسلح و جامعه را پیشنهاد دهیم عبارت‌اند از:

- حضور در انتخابات و حفاظت و پاسداری از نظام سیاسی جامعه و حکومت
- یاری در جهت حل مشکلات حکومت و نظام سیاسی
- نظارت بر حکومت و نهادهای آن و برخورد با خطاها و تخلفات
- تحقق اهداف، ارزش‌ها و محتوای اساسی حکومت اسلامی و به‌طور کلی، تحقق اسلام در جامعه
- تعالی بخشیدن به اسلام و تحقق مقاصد دین در جهان
- مقابله و برخورد بانفوذ و تهاجم بیگانگان و وابستگان آن‌ها
- خدمت به هم‌نوعان (مردم)
- یاری مستضعفان در سرتاسر جهان، به‌ویژه جوامع اسلامی
- پیشنهادها و انتقادهای سازنده از مسئولان امور جامعه
- مشارکت‌های اقتصادی که موجب تقویت سیاست در جهت پیشبرد امور جامعه می‌شود.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- قرآن کریم
- امام خمینی (ره) صحیفه نور، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام خمینی (ره)
- ابراهیمی، نبی الله؛ قادری کنگاوری، روح الله؛ ده دشتی، عادل، (۱۳۹۲)، تهدیدهای نوین و گذار به حکمرانی راهبردی؛ با نگاه به جمهوری اسلامی ایران، مطالعات راهبردی، دوره ۱۶، شماره ۵۹، بهار
- اخوان کاظمی، مسعود، (۱۳۸۸)، نظامیان و سیاست از منظر جامعه‌شناسی سیاسی، کرمانشاه: دانشگاه رازی
- ازغندی، علیرضا؛ (۱۳۷۴)، ارتش و سیاست، تهران: نشر قومس
- حسینی الهاشمی، سیدمنیرالدین (۱۳۷۵)، طرح الگوی توسعه، قم: فرهنگستان علوم اسلامی.
- سینایی، وحید، (۱۳۸۴)، دولت مطلقه، نظامیان و سیاست در ایران، تهران: کویر
- شیرودی، مرتضی، (۱۳۸۷)، جنگ، انواع، انگیزه‌ها و جنگ تحمیلی، فصلنامه رواق اندیشه، شماره ۴۶
- کریمی، حمید، (۱۳۹۱)، تبیین الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ا در مقابل تهدید ناهمتراز، رساله اخذ دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی
- مراد پیری، هادی، (۱۳۸۹)، تبیین عوامل مؤثر در انتخاب صحنه‌های عملیات در طول دفاع مقدس و کاربرد آن در جنگ آینده، رساله دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی
- مصباح، حسین؛ عبدالملکی، هادی، (۱۳۸۲)، توقع و انتظار از حضور بسیج در تمام میدان‌ها و عرصه‌های پیش روی نظام اسلامی، فصلنامه بسیج، تابستان
- مطالعه گروهی دوره هشتم مدیریت نظامی، (۱۳۹۵)، طراحی مدل روابط متقابل جامعه و نیروهای مسلح با تأکید بر مبانی جامعه‌شناسی اسلام و تمرکز بر دفاع همه‌جانبه، دانشگاه عالی دفاع ملی
- موسوی میر طیب، (۱۳۸۳)، ارتش و سیاست از نظر تا عمل، تهران: نشر مردم‌سالار

ب - منابع انگلیسی:

- Litly D. (2000); Privitytization of Security and peace bulding, London: Interaction Alert
- Wen WuS. Linking Bayesian networks and PLS path modeling for causal analysis, Expert Systems with Applications, 2010; 37: 134-139

ج - سایت:

- سایت ابلاغ پیام و بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قابل دسترسی در www.khamenei.ir

